

اسناد تاریخی و سندشناسی در ژاپن

شین‌ای چی ساتو
ترجمه نائوفومی آبه
امید رضائی

چکیده:

این نوشتار، ترجمه‌ای است از فصل اول کتاب معتبر و مهم «مقدمه‌ای بر سندشناسی»^۱ که به زبان ژاپنی نوشته شده است. این کتاب را یکی از باسابقه‌ترین و معتبرترین سندشناسان ژاپن نوشته است. در این ترجمه سعی شده است عین کلام نویسنده بازگو شود لذا ترجمه برخی جمله‌ها تاحدی مبهم است. وی در این نوشتار گام‌به‌گام علاوه بر توضیح مفهوم سند، سندشناسی، و مصالح نگارش اسناد، سندشناسان، کتب و مجلات مهم این حوزه را به اختصار معرفی کرده است. یکی از نکته جالب توجه در این نوشته، این است که متوجه می‌شویم مصالح سند سبب شده است که این حوزه انشعاباتی پیدا کند چنانکه در سال ۱۸۷۹م. انجمن چوب‌نوشته‌شناسی تشکیل شده است و در سال بعد مجله‌ای با عنوان بررسی‌های چوب‌نوشته‌ای منتشر گردید. این مجله هر سال یکبار منتشر می‌شود شامل مطالبی در باب گزارش کشفیات چوب‌نوشته‌های همان سال و تحقیق روی چوب‌نوشته‌هاست. میزان دانش به حدی رسید که در سال‌های بعد کتاب‌هایی تخصصی در این زمینه نوشته شد. بررسی موضوع جعل اسناد نیز از نکات مهم این نوشتار است. این نویسنده ما را با پیشگامان سندشناسی و تحولاتی که در آنها نقش داشته‌اند، آشنا می‌کند. از نظر نویسنده اهتمام به تدوین تاریخ مفصل ژاپن در حکومت محلی میتو و جمع‌آوری مجموعه اسناد تاریخی (شو کمونجو) و آثار دیگر در این رابطه از نظر توسعه و پیشرفت سندشناسی ژاپنی اقدام چشمگیری است. ولی سندشناسی به‌عنوان علمی سازمان‌یافته به‌صورت امروزی در دوره میجی (۱۸۷۱-۱۹۱۱م) در دانشگاه توکیو اتفاق افتاد.

کلیدواژه‌ها

ژاپن، سندشناسی قدیم، سندشناسی جدید، منابع اسنادی، کتب و نشریات سندشناسی

1. Sato, Shin'ichi.
Komonjogaku nyumon,
japan: Hoseidaigaku
shuppankyoku, ed: 2, 2005

آرشیو ملی، سال پنجم، شماره اول و دوم، بهار و تابستان ۱۳۹۸، شماره پیاپی

۱۷ و ۱۸؛ صص: ۳۴-۴۴

اسناد تاریخی و سندشناسی در ژاپن^۱

شین‌ای چی ساتو^۱ (استاد بازنشسته دانشگاه توکیو)

ترجمه نائوفومی آبه^۲

امید رضائی

اسناد تاریخی چیست؟

هر کس که بخواهد در نخستین گام سندشناسی کند باید دو موضوع را بی‌رسد: اول اینکه اسناد چیست؟ دوم اینکه سندشناسی چه علمی است؟ وقتی که واقعیت تاریخی را درک می‌کنیم و اطلاعات تاریخی را سازماندهی می‌کنیم باید موادی داشته باشیم که بتوانیم به آن تکیه کنیم این مواد را منابع تاریخی می‌گوییم. اگر بگوییم منابع تاریخی چه چیزهایی است تقریباً آثار مادی و معنوی هستند. اولین آنها زبان، فرهنگ، آداب و رسوم و روایات شفاهی و تفکرات و دومین آنها شامل ابنیه تاریخی و اشیاء عتیقه که به اختصار میراث گذشتگان گفته می‌شود و علاوه بر آن نوشته‌هاست. نوشته‌هایی که خط و متن آنها بخودی‌خود واجد ارزش منبع تاریخی است. اسناد تاریخی که بخشی از نوشته‌هاست این نتیجه اظهارنظری است که به مفعول معین با قصد انتقال پیام انجام شده است یعنی این سند تاریخی ابزاری است که از شخص «الف» به شخص «ب» معین برای روشن ساختن منظور خودش (شخص الف) تولید شده است.^۵ این اظهارنظر به شخص معین معنی اصل اسناد تاریخی است. برابر این نتیجه اظهارنظر یک طرفه‌ای همانند کتاب معمولی، مجموعه، یادداشت و روزنامه در مقابل اسناد

1. Shin'ichi Sato

2. Dr. Naofumi Abe

۳. به صفحه ۴۷ {۱} رجوع شود.

بخش مهمی از نوشته‌ها را در بر می‌گیرد. ما یک تفکر رایج داریم که اسناد کاغذی هستند. ولی نگارش روی کاغذ نمی‌تواند یک اصل محسوب شود. اگر با شرایط فوق‌الذکر هماهنگ باشد سند می‌تواند روی پارچه یا چوب یا اشیاء فلزی می‌تواند نوشته شود. همه اسناد تاریخی خواهند بود. چوب‌نوشته‌ها^۱ که نوشته‌هایی روی تکه چوب‌های نازک هستند در ابنیه پایتخت قدیم به معروف به بنای هی‌جوکیو^۲ و بنای فوجیواراکیو^۳ به دست آمده‌اند. از میان این آثار تعداد زیادی از آنها هستند: به‌عنوان یادداشت‌های منضم به پیشکش‌های ارسالی از ولایات به مرکز سیاسی کشور؛ سفارش اقلام^۴؛ عرضه‌داشت‌های دیوانی^۵؛ مکاتبات اداری دواپر هم‌رده^۶. آقای میناهی‌کو اگینو^۷ در کتاب خودشان با عنوان بررسی اسناد تاریخی قرون وسطای ژاپن چند نمونه از اسنادی را که روی چوب نگاشته شده معرفی کرده است.^۸

به‌طوری‌که گفته شد اسناد تاریخی قاعدتاً فرستنده و گیرنده دارند. بر اساس مرتبه بین فرستنده و گیرنده مواد اسناد و شیوه مراحل تولید و ادبیات سند تفاوت‌هایی بروز می‌کند. این تفاوت‌ها بر اساس تغییرات و اختلافات مکان پیچیده‌تر می‌شده است. برای فهمیدن نوع ویژگی‌های پیچیده اسناد ما به علمی نیاز داریم که اطلاعات مربوط به اسناد تاریخی را سازماندهی کنیم. این علم همان علم سندشناسی (Komonjoaku) است. درست است که سندشناسی به‌عنوان یک علم مستقل وجود دارد ولی در واقع کسی که از جایگاه علم تاریخ اسناد را به‌عنوان منبعی تاریخی به‌کار می‌برد به‌عنوان علمی که ویژگی و ارزش تاریخی اسناد را مشخص می‌کند مورد تحقیق قرار می‌دهد و نتیجه‌اش برای علم تاریخ مورد استفاده قرار می‌گیرد. یعنی سندشناسی علم کمکی تاریخ است. در ژاپن از دوران پیش از دوره نارا^۹، ۷۹۴-۷۱۰ م، الی قرن نوزدهم م. امروز تعداد زیادی اسناد تاریخی به‌جا مانده است. اسناد تاریخی ماهیتاً نتیجه مستقیم زندگی مردم است چون از نظر صحت و اصالت مهمترین منابع تاریخی به‌شمار می‌روند در نتیجه سندشناسی مهمترین ابزار برای مطالعات تاریخی ژاپن است.

از این پس در مورد دفاتر وقایع روزانه (دفتر وقایع اتفاقیه^{۱۰}) که به همراه اسناد تاریخی یکی از مهمترین منابع تاریخی برای تاریخ ژاپن شناخته می‌شود به اختصار توضیح خواهیم داد. (تصویر ۳) این دفاتر همانطور که گفته شد نتیجه اظهار نظر فاعلی (نویسنده دفتر^{۱۱}) است که گیرنده خاصی ندارد، نویسنده دفتر وقایع و خاطرات متناوب را ثبت کرده است. از این نظر در مقایسه با کتاب یا مجموعه که با هدف مشخصی نگاشته باشد خیلی تازه و دست نخورده است. بنابر این چنین دفاتر بعد از اسناد تاریخی ارزش انکارناپذیری دارند. این در حالی است که اسناد تاریخی هویت‌های مستقلی دارند پس ترسیم ارتباط وقایع بین آنها کار دشواری خواهد بود. ولی در دفاتر وقایع روزانه مطالب با یکدیگر مرتبط، منسجم و سازگار هستند. در نتیجه فهمیدن وقایع از روی آنها نسبت به اسناد تاریخی بهتر امکان‌پذیر است. این دفاتر را که از روزگار قدیم

1. Mokkan
2. Heijiokyo shi
3. Fujiwarakyo shi
4. Sho
5. Ge
6. Ee
7. Minahiko Ogino
۸. وقتی که در سال ۱۹۶۱م. چوب‌نوشته‌هایی در بنای هی‌جوکیو (Heijiokyo shi) به دست آمد علاقه محققان به این منابع تاریخی بیشتر شد. بعلاوه با پیدا شدن این آثار در سایر نقاط کشور بیش از پیش از این قبیل آثار به دست آمد. تا اینکه بالاخره در سال ۱۹۷۸م. انجمن چوب‌نوشته‌شناسی تشکیل شد و در سال بعد مجله‌ای با عنوان بررسی‌های چوب‌نوشته‌ای (Mokkan kenkyu) منتشر گردید. این مجله هر سال یکبار منتشر می‌گردد شامل مطالبی درباب گزارش کشفیات چوب‌نوشته‌های همان سال و تحقیق روی چوب‌نوشته‌هاست. برای فهمیدن چوب‌نوشته‌های ژاپنی، آشنایی با چوب‌نوشته‌ها و بامونوشته‌های چینی ضروری است. برای چوب‌نوشته‌های ژاپنی به دو کتاب از آقای کارینو (Karino) و کیتو (Kito) رجوع شود: Karino, 1979. Kito, 1984.
- برای درک دقیق چوب‌نوشته‌های ژاپنی، به اطلاعات چوب‌نوشته‌های چینی نیازمندیم. ضمناً در زمینه چوب‌نوشته‌های چینی به چهار کتاب درباره فرهنگ خطوط، و مقدمه‌ای بر چوب‌نوشته‌ها رجوع کنید: Akira Fujieda, 1971. Osamu Oba, 1979, Osamu Oba, 1984. Sonkun Sen, (trans. Akitsugu Sawatani etc.), 1980.
9. Nara
10. Nikki
11. Kishu

بجای مانده هر از گاهی دفتر یادداشت^۱ نامیده‌اند. وقایع‌نامه‌های ژاپنی نیهون شوکی^۲ نامیده می‌شوند، در پانویس مربوط به سال پنجم هاکوچی، برابر با سال ۶۵۴م. ، دوره امپراتوری کوتوکو^۳ این کتاب، مطلبی از گزارش آقای ای‌کی‌نو هاکتوکو^۴ اخذ شده است. گزارش ای‌کی‌نو در واقع قدیم‌ترین دفتر وقایع روزانه ژاپن شناخته شده است. البته این گزارش خود روزنامه نیست بلکه استتساخی از دفتر اصلی است.

قدیم‌ترین دفتری که تا امروز به‌جا مانده است دفتر آقای فوجی‌وارا نو میچیناگا^۵ که وکیل امپراتور بود به خط خود نگاشته است. این دفتر به دفتر وکیل مؤبد شده^۶ (۹۹۸ الی ۱۰۲۱م) معروف شده است. از این به بعد از دوره هی‌آن^۷ الی دوره ادو^۸ دفاتر وقایع روزانه اشرافیان زیاد باقی مانده که ما در اینجا فرصتی برای معرفی هر یک از آنها نداریم.

در نامگذاری این دفاتر از روشهای مختلف استفاده شده است. بعضی از آنها بر اساس قسمتی از نام کوچک شخص مثل دفتر یاسوتومی^۹ و یا بخشی از نام یا نام‌خانوادگی نویسنده و یا منصب او مثل دفتر^{۱۰} [به معنی نوشته وزیر راست (U^۴) ناکا می‌کادو] است، بعضی دیگر هم برای خود اسمی مستقل دارند که نسبتی با نام نویسنده‌اش ندارد، مثل دفتر^{۱۱} که توسط شخصی به نام کوجو کانزانه^{۱۲} نوشته شده است.

اکثر دفاتر در سلسله آثار «مجموعه منابع تاریخ ژاپن» چاپ شده‌اند. غیر از این دفتر وقایع روزانه موبدان و دفتر وقایع روزانه دیوانخانه و جنگاوران سامورایی‌ها^{۱۳} هم تا امروز به‌جا مانده است. اما از دوره ادو اشخاص مختلف که مربوط به طبقات و گروه‌های گوناگون هم چنین دفاتر داشتند. مدارک بسیار مهمی همانند دفاتر وقایع روزانه مردمانی که در اواخر دوره ادو یا اواخر دوره میجی فعال بودند به‌عنوان «سری انجمن کتب تاریخ ژاپن»^{۱۴} از میانه دوره تای‌شو (۱۹۱۲-۱۹۲۶م) الی نیمه اول دوره شووا (۱۹۲۶-۱۹۸۹م) منتشر شد. بعد از جنگ جهانی دوم دفاتر سیاست‌مداران و مقامات ارشد اداری و نویسندگان دوره مدرن معرفی و منتشر می‌شوند. در سال‌های اخیر دفاتر اشراف درباری، والیان و دبیران شوگون به‌علاوه حتی دفاتر ولایات و حکومت‌های محلی و کدخدایان موردتوجه قرار گرفته‌اند.

توسعه سندشناسی

درست است که سندشناسی در دوره میجی تحت تأثیر سندشناسی اروپا به‌عنوان یک علم نظام‌مند تحقیقات خود را شروع شد. اما در طول تاریخ کشور ژاپن مسائلی که مقدمه سندشناسی محسوب می‌شوند وجود داشته‌اند.

1. Kiroku
2. Nihon Shoki
3. Kotoku
4. Ikino Hakatoko
5. Fujiwara no Michinaga
6. Midokanpaku-ki
7. Heian
8. Edo
9. Yasutumiki
10. Chu'uki
11. Gyokuyo
12. Kujo Kanezane
13. Samurai/Bushi

۱. تشخیص صحت سند

وقتی در دادگستری طرفین دعوا حجتی را برای اثبات ادعای خود ارائه می‌کنند، در این وقت کسی هست که سندی جعلی کند لذا احتیاج بود که صحت سند تشخیص داده شود. در قانون دوره باستان جرمی برای جاعلان سند تعیین شده بود. در دروه کاماکورا (۱۱۸۵-۱۳۳۳ م) که اسناد جعلی زیادی به محاکم ارائه شد تشخیص تعیین اسناد جعلی پیشرفت کرد. در این دعوی ملکی به شدت افزایش یافت. در نظام رسیدگی به دعوی حکومت شوگون در کاماکورا شیوه تشخیص صحت اسناد پیشرفت چشمگیری داشت. این موضوع تشابهی با سندشناسی اروپا دارد ولی در ژاپن این سنت قدیمی از این بیشتر نتوانست توسعه پیدا کند.

۲. بررسی شوساتسورئی^۱

در قانون باستانی ژاپن، به اسم قانون تایهو^۲ و قانون یورو^۳ که از قانون چین باستان به اسم قانون تانگ^۴ اقتباس شده است فصلی به نام کوشیکیریو^۵ وجود دارد که انواع و اسامی و اشکال و شیوه صدور اسناد دیوانی را توصیف کرده است. در دوره هی‌آن، بیشتر زندگی رسمی اشرافیان در مراسم دربار سپری می‌شد. دانش مربوط به چنین مراسمی و مراسمی از این قبیل بسیار مهم شد به طوری که در دفاتر اشرافیان بفور مطالبی در این خصوص ثبت شده است. حتی کتاب مرجعی هم در این باره وجود داشت. این نوع مراسم یوسوکو^۶ شناخته می‌شد. کتابی که در این باره نوشته شده بود یوسوکوشو^۷ نامیده می‌شد. به‌عنوان نمونه می‌توان از سای‌یوکی^۸ نوشته میناموتو-نو تاکاآکیرا^۹ و هوکوزانشو^{۱۰} نوشته فوجی‌وارا-نو کینتو^{۱۱} و گوکیدای^{۱۲} نوشته آ-نو ماسافوسا^{۱۳} یاد کرد. این نوع آثار شامل مراسم و آیین‌های مربوط به تولید و صدور اسناد است. در مورد آیین و دانش مهمترین منصب سیاسی در دربار امپراتور، شوکی^{۱۴} و شی‌کی‌جی^{۱۵}، کتابی با عنوان جوکی کوچیتسو^{۱۶} یا کانشوهی شو^{۱۷} نوشته شد. و حتی رسائلی تشریحی فقط مختص به شیوه صدور اسناد دیوانی و نمونه اسناد را با عنوان دن‌سن سو^{۱۸} و رین‌جی شو^{۱۹} مورد بحث قرار داده است. مجموعه نامه‌های رسمی و خصوصی همانند مجموعه چویاگون سای^{۲۰} و آن‌شوشوسو کو^{۲۱} و زاپی‌تسویوشو^{۲۲} جمع‌آوری شد که البته هدف از تدوین چنین مجموعه‌هایی فقط مراسم و آیین‌های مربوط به تولید و صدور اسناد نبوده است. با شروع دوره کاماکورا کتب مربوط به تولید و صدور اسناد^{۲۳} همانند شوسو کوچی‌تی‌ای‌هی شو^{۲۴} توسط شاهزاده شوکاکوهوشین نو^{۲۵} و شوری شو^{۲۶} توسط تالی‌را-نوتسونه تاکا^{۲۷} جمع‌آوری و تدوین شد. قانون کوآن‌ری ستسو^{۲۸} که در سال ۱۲۸۵ م وضع شد که قسمتی از این قانون به مراسم پرسش و پاسخ در مورد اسناد اختصاص دارد. در آخر دوره کاماکورا حکومت شوگون^{۲۹} کتابی با عنوان ساتامی‌رن شو^{۳۰} تدوین شد. موضوع این کتاب نمونه اسناد مربوط به دعوای همراه با مراحل مختلف رسیدگی به دعوا است. با شروع دوره موروماچی^{۳۱} [۱۳۳۶-۱۵۷۳ م] در حوزه‌های

1. Shosatsurei
2. rei-Taiho
3. Yoro-rei
4. Tang-rei
5. Kushikiriyo
6. Yusoku
7. Yusoku-sho
8. Saiyuki
9. Minamoto no Taka'akira
10. Hokuzansho
11. Fujiwara no Kinto
12. Goshidai
13. Oe no Masafusa
14. Shokei
15. Shikiji
16. Jokei-kojitsu
17. Kashu-hisho
18. Densenso
19. Rinji-sho
20. Choyagunsai
21. Unshushosoku
22. Zappitsushosoku
23. Shorei
24. Shosokujiteihisho
25. Shokakuhoshinno
26. Shoreisho
27. Tsunetaka Taira-no
28. Koanriitsu
29. Buke
30. Satamirensu
31. Muromachi

مختلف سلسله مراتب تشریفاتی تعریف شد و مراسم و آداب عمومی و رسمی تثبیت شد که با عنوان کوچیت سو^۱ شناخته می‌شود. در بخشی از این مراسم و آداب آیین نامه‌نگاری و تولید اسناد هم تشریح شده است که در آن دوره شوساتسوری^۲ گفته می‌شد. این آداب و رسوم بعداً به حکام ولایات، همانند اوچی^۳ و اتومو^۴ و ساتاکه^۵ و اوسوگی^۶ و ساتومی^۷، هم منتقل شد. بعضی از این حکام، شوساتسوری خاندان خودشان را تدوین کردند. ما باید بدانیم که بازماندگان متخصص دانش کوچیت سو دوره موروماچی، ای‌سه^۸ و ای‌ماگاوا^۹ و سوگا^{۱۰} و اداچی^{۱۱}، در دوره ادو محققان دانش کوچیت سو شدند و در این زمینه تحقیقاتی انجام دادند که از میان آنها ای‌سه ساداتاکه^{۱۲} (۱۷۱۸-۱۷۸۴ م) معروف است. کتاب‌هایی با عنوان تی‌کین‌اورائی^{۱۳} و زاپی‌تسو-اورای^{۱۴} در سنامه‌هایی برای آموزش عموم مردم بود که به گسترش دانش شوساتسوری بسیار مؤثر بود.

۳. بازدید و تماشای خطوط قدیمی

اهمیت دادن و تماشای آثار خوشنویسان قدیم و اشخاص معروف از روزگار گذشته مرسوم بوده است. این گرایش در دوره آزوچی-مومویاما^{۱۵} (۱۵۶۸-۱۶۰۰ م) بیشتر شد، به طوری که متخصصی برای آثار خوشنویسی پیدا شد. اینها برای تحقیق در آثار خوشنویسی و طغراها^{۱۶} تا حدی مشارکت داشتند. ولی نظرات آنها در این خصوص بیشتر شخصی و سلیقه‌ای بود به طوری که نمی‌توان نظرات آنها محققانه و علمی محسوب کرد. بلکه بیشتر عتیقه‌شناس به‌شمار می‌رفتند. اینها نظریه‌ای ابداع کردند که از نظر علمی معتبر نبود و هر از گاهی بخشی از یک هنری را که به نظرشان هنری بود جدا کرده و می‌بریدند اما این رفتار از نظر سندشناسی تأثیر منفی داشت.

۴- تاریخچه تحقیقات سندشناسی

با شروع دوره ادو (۱۶۰۳ م) بخاطر اینکه تاریخ‌نگاری و تحقیقات تاریخی بیشتر شد گرایشی به وجود آمد که برای اولین بار، گردآوری اسناد به عنوان منبع تاریخی و تحقیق بانگه علمی مورداهتمام قرار گرفت. مجموعه طغراها^{۱۷} که نتیجه ثانویه تدوین تاریخ مفصل ژاپن در حکومت محلی میتو^{۱۸} است، و جمع‌آوری مجموعه اسناد تاریخی توسط ماتسودایی را سادانوبو^{۱۹} موسوم به شوکمونجو^{۲۰} و آثار دیگر در این رابطه از نظر توسعه و پیشرفت سندشناسی اقدام چشمگیری است.

چنانکه گفته شد بخشی از سندشناسی از روزگار قدیم موردتوجه بوده است، ولی به‌عنوان علمی سازمان‌یافته به‌صورت امروزی در دوره میجی اتفاق افتاد. در سال پنجم میجی (۱۸۷۲ م) بخش تاریخ در دیوانخانه دایجوکانسین^{۲۱} به سازمانی تاریخ‌نگاری تبدیل شد. این سازمان تاریخ‌نگاری و تدوین تاریخ رسمی بعد از ریککوشی^{۲۲}، یعنی تاریخ ابتدای ژاپن الی سال ۸۸۷

1. Kojitsu
2. Shosatsurei
3. Uchi
4. Otomo
5. Satake
6. Uesugi
7. Satomi
8. Ise
9. Imagawa
10. Soga
11. Odachi
12. Ise Sadatake
13. Teikin-orai
14. Zappitsu-orai
15. Azuchi-Momoyama
16. Kao
17. Kaoso
18. Mito
19. Matsudaira Sadanobu
20. Shukomonjo
21. Daijokan-sei'in
22. Rikkokushi

م، شروع شد، اما این اقدام در نهایت به جمع‌آوری کلیه منابع تاریخی انجامید. این سازمان، دفتر موقت تدوین تاریخ ژاپن شد که به دانشگاه امپرتوری توکیو منتقل شد. در اینجا جمع‌آوری اسناد تاریخی در سراسر کشور در دستور کار قرار گرفت و در کنار این کار همزمان تحقیقات سندشناسی هم شروع شد. همان زمان آقای تسوبوئی کومه‌زو^۱ پرفسور تاریخ دانشگاه توکیو در سال بیست و سوم میجی (۱۸۹۰ م) تحصیلات خود را در اروپا به پایان رسانید و به ژاپن مراجعت کرد. او برای اولین بار تحقیقات تاریخی اروپاییان مخصوصاً، سندشناسی آنها را معرفی کرد. از این پس تشکیل و سازماندهی سندشناسی ژاپنی شتاب گرفت و کلاس‌های سندشناسی در دانشگاه مذکور برپا شد. اولین کسانی که چنین کلاسی را برگزار کردند آقایان کومه کونی تا که^۲ (۱۸۳۹-۱۹۳۱ م) و هوشی نو هیساشی^۳ (۱۸۳۹-۱۹۱۷ م) و دیگران بودند. پس از آنها آقای کروئیتا کاتسومی^۴ (۱۸۷۴-۱۹۴۶ م) به‌عنوان یک محقق مختص سندشناسی، سندشناسی جدید ژاپنی را پایه‌گذاری کرد. کلاس‌های سندشناسی در دانشگاه کیوتو و دیگر دانشگاه‌ها نیز به تدریج افتتاح می‌شد و کتاب‌های مقدماتی و درسی سندشناسی و مقالات این علم هم نوشته می‌گردید. اما در مجموع، تحقیقاتی که تاکنون انجام گرفته‌اند روی ساختار و سبک‌شناسی متمرکز شده‌اند و موضوعاتی مثل کارکرد و پراکندگی و توزیع جغرافیایی آنها کمتر کار شده است. سواى تحقیقات آقای آئیدا جیرو^۵ (۱۸۹۷-۱۹۴۵ م) که درباره مهرهاست بررسی مصالح و شکل اسناد (ریخت‌شناسی اسناد) یعنی موضوعاتی همانند نوع کاغذ، شیوه خوشنویسی و فرم خطوط، ادبیات و شیوه نگارش کاتب، طغراها و مهرها به‌صورت مستقل کمتر مورد توجه قرار گرفته‌اند. به‌علاوه، تحقیقات سندشناسی در ژاپن تا به حال بیشتر روی اسناد دوران باستان (از آغاز الی ۱۱۶۰ م)، خصوصاً، قرون وسطی (تقریباً سال‌های ۱۱۶۰ الی ۱۵۹۰ م) متمرکز بوده است. از این رو می‌توان گفت سندشناسی ژاپنی، سندشناسی اسناد قرون وسطی است و حجم عظیم اسناد دوره ادو آن چنانکه باید از نظر سندشناسی مورد بررسی قرار نگرفته است. بنابراین، این سندشناسی نمی‌تواند به‌طور دقیق سندشناسی ژاپنی قلمداد شود. البته، اسناد تاریخی دوره ادو به بعد بسیار متنوع و پیچیده است که نمی‌توان بر اساس آنچه تاکنون سندشناسی نامیده می‌شود آنها را به‌خوبی فهمید. این باعث می‌شود که اسناد دوره ادو و دوره مدرن را نتوانیم به‌راحتی مورد تحقیق قرار دهیم. بعد از جنگ دوم جهانی پیشرفت تحقیقات تاریخ دوره ادو و پدیده اجتماعی ناخوشایند پراکندگی و نابودی اسناد این دوره سبب شد که حفاظت و تحقیقات روی این اسناد در مؤسسات و مراکز مختلف شکل بگیرد. یکی از موضوعات اساسی سندشناسی ژاپنی در آینده این خواهد بود که آنچه را سندشناسی می‌دانیم مورد نقد و بررسی قرار گیرد تا بتوان اسناد دوره ادو و مدرن را هم دربرگیرد تا یک سندشناسی جامع و نظام‌مند را شکل بدهد. در این روزها نگارش و انتشار کتاب‌های مقدماتی و درسنامه درباره اسناد دوره

1. Tsuboi Kumezo

2. Kume Kunitake

3. Hoshino Hisashi

4. Kuroita Katsumi

5. Aida Jiro

ادو شروع شده است و در سال ۱۹۶۷م. انجمن تحقیقات سندشناسی ژاپن تأسیس و مجله این انجمن با عنوان تحقیقات اسناد تاریخی^۱ در ژوئن سال ۱۹۶۸ راه‌اندازی شد که تحقیقات و معرفی‌ها و گزارشات در مورد موضوعات گوناگون اسناد در آن منتشر می‌شود.

اسناد تاریخی بر حسب منشأ در جاهای مختلف وجود دارند. همان دفتر تدوین تاریخ ژاپن به مؤسسه تاریخ‌نگاری ژاپن تغییر نام یافت که الان بخشی از دانشگاه توکیو است. بعد از دوره میجی در این مؤسسه دائماً، از سراسر کشور اسناد تاریخی جمع‌آوری می‌گردد و کار تصحیح، تحقیق و تدوین و انتشار روی آن صورت می‌گیرد. این سلسله انتشارات با نام اسناد جامعه ژاپن^۲ شناخته می‌شود. این مجموعه شامل اسناد ذیل است: اسناد دوره نارا مخصوصاً اسناد معبد شوسون^۳ که مشتمل بر بیست و پنج جلد است که بر حسب ترتیب تاریخی تدوین شده است؛ اسناد مربوط به معابد و خاندان‌های محلی نظامی همانند اسناد معابد ایواشیمیزو هاجیمانگو^۴، کویاسان^۵، توجی^۶، تودایجی^۷، دایگوجی^۸، دایتوکوجی^۹، توفوکوجی^{۱۰} و اسناد خاندان شیمازو^{۱۱}، خاندان موری^{۱۲}، خاندان اویه‌سوگی^{۱۳}، خاندان کیگاوا^{۱۴}، خاندان کوبایاکاوا^{۱۵}، خاندان ساگار^{۱۶}، خاندان داته^{۱۷} و غیره که بر اساس منشأ اسناد به صورت یک صد و شصت جلد جمع‌آوری شده است. اسناد مربوط به روابط ژاپن با سایر کشورها مربوط به اواخر دوره ادو مشتمل بر بیست و پنج جلد که کلاً یک سری کامل صد هشتاد سه جلدی است. علاوه بر این، با عنوان سلسله منابع تاریخی جامعه ژاپن در دوره شکوفایی عصر نوین^{۱۸} شامل اسناد مربوط به خاندان هوسوکاوا^{۱۹} بعد از سال ۱۶۰۰ تا این زمان (ماه اوت سال ۱۹۹۶) که به صورت شانزده جلد منتشر شده است. این برنامه همچنان ادامه دارد.

غیر از این آثار، میل به تدوین و انتشار اسناد افزایش پیدا می‌کند از جمله توسط معابد بزرگ در سراسر ژاپن اسنادی را که در اختیار آنها بود تدوین و منتشر می‌کنند. مراکز محلی دولتی همانند استانداری، شهرداری و بخش‌داری اسناد مربوط به منطقه خود را جمع‌آوری گردآوری منتشر می‌کنند تا محققان از آنها استفاده کنند. مخصوصاً اسناد هی‌آن^{۲۰} که شامل یازده جلد متن و دو مجلد فهرست است و اسناد کاماکورا^{۲۱} که شامل چهل و سه جلد متن و چهار مجلد فهرست که آقای تاکی‌اوجی ریزو^{۲۲} کار کرده است. با استناد به این آثار می‌توان دوره شش صد ساله هی‌آن و کاماکورا را به راحتی جستجو و مورد استفاده قرار داد. این دو مجموعه اثر برای محققان خیلی خیلی مفید است. آقای سنو سئی‌ایچیرو^{۲۳} و ماتسووکا^{۲۴} هر دو کار آقای تاکی‌اوجی را دنبال کردند و اسناد دوره نان‌بوکو-چو^{۲۵} (۱۳۳۶-۱۳۹۲م) را در دست انتشار است. خلاصه اینکه اگر بگوییم که سندشناسی تاریخ اسناد است توانسته‌ایم ویژگی سندشناسی را درست مطرح کرده باشیم. از قدیم‌ترین اسناد تا سندی که امروز تولید می‌شود همگی مورد تحقیق سندشناسی است. یعنی چه قدیم باشد چه جدید، کل اسناد اگر به عنوان منبع تاریخ

1. Komonjo kenkyu
2. Dainihon Komonjo
3. Shosoin Monjo
4. Iwashimizu Hachimangu
5. Koyasan
6. Toji
7. Todaiji
8. Daigoji
9. Daitokuji
10. Tofukuji
11. Shimazu
12. Mori
13. Uesugi
14. Kikkawa
15. Kobayakawa
16. Sagara
17. Date
18. Dainihon kinsei shiryō
19. Hosokawa
20. Heian ibun
21. Kamakura ibun
22. Takeuchi Rizo
23. Seno Sei'ichiro
24. Matsuoka
25. Nanbokucho ibun

اسناد مورد استفاده قرار بگیرند اسناد تاریخی محسوب خواهند شد. بنابر این هدف از تاریخ اسناد چیست؟ اسناد ابزار اظهار نظر از طریق خطوط از شخص معین به سوی شخص معین دیگری است. نه تنها انتقال نظرات ساده است بلکه انتقال دادن نظرانی است بدین امید که گیرنده واکنش مختلفی را از خود بروز دهد. با توجه به این نکات می‌توان گفت هدف تاریخ اسناد آشکارسازی تاریخ کارکرد اسناد است. به عنوان کارکرد اسناد، شناخت نظام اسناد دوره‌های گوناگون و تاریخ تحول اسناد محور تحقیقات سندشناسی است.

به طوری که گفته شد تأکید بر ویژگی‌های سندشناسی به این معنی نیست که ما تلاش مورخان را که تا به حال در زمینه سندشناسی داشته‌اند کوچک بشماریم. به احتمال زیاد مورخان از این به بعد هم تحقیقات خود را در حوزه سندشناسی ادامه خواهند داد. نکته مهم این است که خود مورخان باید دوباره در این باره بیندیشند که برای فراگیری شیوه علمی نقد متون بدانیم که چه بخشی مخصوص سندشناسی است و چه بخشی نیست. به احتمال زیاد وقتی که با توجه به کارکرد اسناد هر یک از اسناد را مورد بررسی قرار دهیم می‌توانیم به‌طور دقیق‌تر از آنها استفاده کنیم.

منابع:

- Fujieda, Akira. Moji no bunkashi, Tokyo: Iwanami shoten, 1971.
- Karino, Hisashi. Mokkan, Tokyo: Shibundo, 1979.
- Kito, Kiyooki. Mokkan no shakaishi, Tokyo: Kawadeshobo shinsha, 1984.
- Oba, Osamu. Mokkangaku nyumon, Tokyo: Kodansha, 1984.
- Oba, Osamu. Mokkan, Tokyo: Gakuseisha, 1979.
- Sato, Shin'ichi. "Buke monjo no seiritsu to tenkai," Asahi hyakka nihon no rekishi bessatsu, Rekishi no yomikata, vol. 5.1 1989.
- Sato, Shin'ichi. "Chusei shiryoron," Nihonchuseishi ronshu, Tokyo: Iwanami shoten, 1990.
- Sen, Sonkun. (trans. Akitsugu Sawatani etc.), Chugoku kodai shosekishi, Tokyo: Hoseidaigaku shuppanyoku, 1980.
- Sugimoto, Kazuki. Nihon kodaimonjo no kenkyu, Tokyo: Yoshikawa kobunkan, 2001.
- Tomita, Masahiro. "Chusei shiryoron" Nihontsushi, bekkon vol. 3, Tokyo: Iwanami shoten, 1995.

{۱} به نظر من این توضیح فراگیر نیست. زیرا اگر سند برای انتقال پیامی دفتر سرشمار خانواده‌ها، دفتر مالیات جنسی که سیستم Ritsuryo (قوانینی است که اختیار را به حکومت مرکزی می‌دهد و در قرن هفتم م. ژاپنی‌ها آن را از چینی‌ها گرفتند)، نقشه مزرعه و دفتر شناسایی املاک و مزارع مربوط به دوره قرون وسطا است. دفتر دهات و بلوکات، دفتر سرشمار مذهبی (Shumon'aratamecho) به‌عنوان نمونه این سه نوع سند که در شهرستان و در زیرمجموعه دیوانخانه مرکزی برای نظارت مردم تولید می‌شد و دیوانخانه‌های مرکزی نگهداری می‌شد تا هنگام نیاز شخص یا مزارع و املاک مورد را با آن دفتر مطابقت می‌دادند تا ببینند ثبت با واقعیت تا چه حدی با هم همخوانی دارند. فایده این دفاتر تطبیق برای نظارت بوده است. وجود عمل داد و ستد منظور اصلی نیست. فایده نوشته‌های زیر برای تطبیق دادن است: چوب‌نوشته‌هایی (Mokkan) که در حین حفاری ابنیه تاریخی به تعداد زیادی پیدا می‌شوند که اکثراً برچسب‌هایی (Sagefuda) است برای مالیات یارچه، البسه و صیدهای دریایی؛ سیاهه‌هایی که شامل اسامی و تعداد اجناس است و صورت اسامی اشخاص (kyomei-chumon) و مجوزهای تجاری مانند مجوز با مهرهای قرمز (Shuin-jo) که برای کشتی‌های مجاز حکومت شوگون صادر شده بود. اکثر این اسناد مطابقت‌های مهمترین ضمانت را از دفاتری که برای مقایسه کردن در دیوانخانه‌های عالی و حکومت مرکزی نگهداری می‌شد درخواست می‌کرده‌اند. هدف این نوع دفاتر، اسناد و صورت اسامی، مطابقت کردن برای نگهداری و تعیین اصالت و صحت بوده است که البته با اسنادی که در اصل ذکر شده بود تفاوت زیادی دارد. ولی از جنبه دیگر این نوع نوشته‌ها در امور سیاسی، اقتصادی و اجتماعی بر روابط انسانی واقعی اثرگذار بوده‌اند، و در این نقطه که اسناد مذکور در متن بالا با اسنادی که در پانویست معرفی شده‌اند که در عمل اشتراکاتی دارند که ابهامات همدیگر را برطرف می‌کند. وقتی که ارتباط میان اسناد مذکور در متن بالا با دفاتر مطابقت‌های و غیره که در همین پانویست معرفی شده‌اند روشن کنیم ما می‌توانیم کل ساختار اسنادی را که در زمان معین و در حکومت و تشکیلات مشخص تهیه می‌شده‌اند متوجه شویم و هدف سندشناسی این چنین باید باشد. بر این اساس مطلب بعدی این خواهد بود که آیا این دفاتر و غیره که در پانویست ذکر شد نوع دیگری از مدارک است که با اسنادی که در متن بالا ذکر شده ارتباط نزدیکی دارد و یا ما باید فکر کنیم این دو نوع اسناد را با هم ادغام کنیم تا فکر اسنادی گسترده‌تر نوی و سندشناسی جدیدی پدید آوریم. برای توضیحات بیشتر به سه مقاله و یک کتاب که همگی به زبان ژاپنی هستند رجوع شود:

Sato, 1990. Sato, 1989. Tomita, 1995. Sugimoto, 2001.

